

GARANȚE LE CAISNE

Operațiunea Cezar

În mijlocul mașinii morții siriene

editura rao

Cuprins

Prezentarea sirienilor care depun mărturie	13
1. A dezvălui. A mărturisi. A acuza.....	23
2. De profesie fotograf de cadavre	30
3. Iar rutina devine oroare.....	40
4. Arhivele Morții	48
5. Comunități și religii	70
6. Între două focuri.....	93
7. Cu familiile celor dispăruți.....	108
8. Să pleci în viață, o datorie.....	119
9. Diplomația cu pași mici, ineficientă.....	149
10. A depune mărturie la Washington.....	168
Anexe	189
Mulțumiri	199
Bibliografie selectivă	201

Prezentarea sirienilor care depun mărturie

Cezar este un fost fotograf militar din Damasc, responsabil cu imortalizarea pe peliculă a cadavrele deținuților morți în centrele de detenție și cu arhivarea clișeelor în dosare. Îngrozit de acest program macabru, a decis să copieze aceste dovezi ale barbariei regimului, să le scoată din Siria pentru a le arăta lumii. Cezar și-a riscat viața în fiecare zi timp de doi ani.

Sami este un pseudonim. Este prietenul cel mai bun și omul de încredere al lui Cezar. El este cel care-l va susține zi de zi în timpul muncii lui clandestine până la scoaterea sa din țară și refugiarea în Europa.

Abu al-Leith este un pseudonim. În vârstă de treizeci de ani, acest fost comerciant originar din regiunea muntoasă Qalamoun a stat șapte luni în detenție, în divizia 227 din cadrul Departamentului de Informații Militare (Shu'bat al-Mukhabarat al-'Askariyya), apoi în celula închisorii civile din Adra, rezervată, în principal, criminelor de drept comun. A fugit din Siria cu destinația Turcia.

Mazen al-Hammada a fost tehnician pentru o multinațională petrolieră din guvernoratul Dier ez-Zur, în nord-estul țării. Arestat de trei ori pentru că a filmat și publicat online videoclipuri cu

manifestații de stradă, va rămâne închis un an și jumătate și va colabora, alături de alții, cu Directoratul de Informații al Forțelor Aeriene (Idarat al-Mukhabarat al-Jawiyya). El va fi un *soukhra* (în arabă, „muncitor forțat să îndeplinească anumite sarcini“), având rolul de a-i ajuta pe gardieni, mai ales la transportarea corpurilor deținuților morți. În prezent locuiește în Olanda.

Amer al-Homsi, medic în orașul Homs, nu vrea să fie identificat. A lucrat cincisprezece ani în spitalul guvernamental al orașului. După cum a observat, în 2011 și 2012, clădirea devenise un fel de centru de detenție, unde prizonierii răniți erau torturați.

Mounir Abu Mouaz este un pseudonim. În doi ani de închisoare, între martie 2012 și ianuarie 2014, inginerul a fost transferat în patru departamente a două servicii de securitate diferite, apoi trimis la Saidnaya, la 30 de kilometri de Damasc, închisoare rezervată deținuților politici și islamiștilor, moștenitoare demnă a celei din Palmira. A fost internat mai multe săptămâni la spitalul militar din Mezzeh. La ora actuală trăiește în Turcia.

Ahmad al-Riz s-a implicat în Revoluție pe când avea douăzeci și cinci de ani. A învățat să-și cripteze mesajele pe internet, să organizeze clandestin adunări. Arestat, va fi deținut șapte luni în diferite departamente, pe urmă în închisoarea de la Saidnaya. Va primi îngrijiri medicale de două ori în spitalul militar din Tishrin. Refugiat în Germania, urmează cursuri de limbi străine pentru a-și continua studiile.

Wafa este un pseudonim. Arestată în același timp cu soțul ei, în mai 2013, a fost eliberată patru luni și jumătate mai târziu cu ocazia unui schimb de prizonieri. Soțul ei a murit sub tortură. Fotografia cadavrului a fost găsită printre cele pe care Cezar le-a scos din Siria.

Ahmed aparține unei familii din Darayya, suburbie a capitalei Siriei, și a fost implicat în Revoluția pacifistă. Dorește să-și păstreze

secret numele de familie, așteptând să poată depune plângere împotriva lui Bashar al-Assad. Fratele și unchiul său au murit sub tortură pe durata interogatoriilor din cadrul Directoratului de Informații al Forțelor Aeriene. Fotografiile lor sunt în dosarul Cezar.

Abu Khaled. Comandant al unei katiba¹ din munții Qalamoun, acest bărbat plătând și nu foarte vorbăreț a organizat scoaterea din Siria a lui Cezar în vara anului 2013. Tot el a scos clandestin din Siria hard diskul conținând 45 000 de fotografii originale.

Hassan Shalabi. Membru fondator al Mișcării Naționale Siriene, acest militant politic se pare că a fugit din Siria. A urmărit Operațiunea Cezar din afara țării și a publicat dosarul în mass media internațională.

Imad Eddine al-Rashid. Fost prodecan al Universității din Damasc. Lider al Mișcării Naționale Siriene, principala formațiune a opoziției siriene, încearcă să convingă statele occidentale să-l trimită pe Bashar al-Assad în fața Curții Penale Internaționale. În iulie 2014, Imad l-a însoțit pe Cezar la Washington, unde fostul fotograf s-a adresat Congresului.

Imran este un pseudonim. În vârstă de douăzeci de ani, acest tânăr informatician este originar din Mouadamiya, oraș de la periferia Damascului. Căutat de regim, refugiat în Turcia, a lucrat cu Sami la clasarea miilor de fotografii pentru a face dosarul accesibil tuturor.

Zakaria este un pseudonim. Fost pediatru din Damasc, a fugit din Siria prin Liban și s-a stabilit în Turcia. În baza fotografiilor lui Cezar, a stabilit un clasament medical al tuturor leziunilor suferite de victime.

---

¹ Katiba desemnează o unitate principală din Armata de eliberare națională a Algeriei, compusă din maximum o sută de rebeli. (n.tr.)

În primăvara anului 2014, când un editor mi-a propus să plec în căutarea lui Cezar, mi s-a părut ceva extraordinar. Bărbatul, un fost fotograf militar sirian, a scos din țară dovezi ale unor crime împotriva omenirii cum nimeni n-a îndrăznit vreodată să facă. La vremea aceea, în mass media s-a scris despre cineva care a copiat de pe un calculator al Poliției militare din Damasc mii de documente și fotografii ale prizonierilor morți în temnițele regimului.

Timp de doi ani, lună de lună, acest erou anonim a copiat imaginile corpurilor chinuite, înfometate, arse, inscripționate cu numere chiar pe piele. Ordinele lui erau să fotografieze corpurile în scopul de a îndosaria și a arhiva decesele prizonierilor. Apoi a făcut în secret copii și le-a transferat pe stickuri de memorie USB ca să le scoată mai ușor din țară, ascunse în pantofi sau la curea.

În timp ce teroriștii grupării Statul Islamic își arată cruzimea pe rețelele sociale, statul sirian și-o ascunde în tăcerea temnițelor sale. Niciun martor din interior nu mai furnizase dovezi ale existenței mașinii morții siriene. Cezar a reușit asta. Iar fotografiile și documentele lui s-au dovedit copleșitoare.

Grupul care l-a ajutat pe Cezar și care încerca să alerteze guvernele occidentale și mass media internațională tocmai trecuse prin

Paris. Unul din grup mi-a acordat un interviu pentru *Le Journal de Dimanche* despre „arhivarul groazei“.

La acel moment, împreună cu fotografa Laurence Geai, pregăteam un reportaj la Alep, care urma să fie publicat în vara anului 2014 în *Le Nouvel Observateur*. În cartierele deținute de opoziție, am fost martorii voinței regimului de a nimici o parte a populației și de a-i îngropa memoria. Într-o miercuri dimineață, în două ore, au căzut succesiv trei bombe la mai puțin de două sute de metri de noi. Atunci am văzut murind un tânăr cu care râseserăm cu o zi în urmă și pe care trebuia să-l însoțim în acea zi pentru reportajul nostru. Am zărit trupurile sfâșiate. Butoaiele cu TNT¹ aruncate din elicopterele armatei lui Bashar al-Assad, îngropările în grabă a resturilor de cadavre. Și mai ales, acele morminte pe care le sapă oamenii de la morgă ca să îngroape victimele ale căror trupuri n-au fost revendicate.

Trebuia găsit urgent Cezar. Înaintările spectaculoase pe teren ale organizației Statului Islamic (Daesh) și numărul tot mai mare de atentate comise de către adepții săi au făcut ca glasurile care denunțau atrocitățile regimului sirian să fie auzite din ce în ce mai greu. Conflictul făcuse deja 220 000 de morți. Jumătate din civili fuseseră izgoniți de acasă. Alții fuseseră bombardați, asediați de către armata loialistă.

Cezar putea dezvălui cu probe abuzurile de la Damasc. Trebuia să fie găsit. Fostul fotograf militar sirian fusese căutat de jurnaliști din lumea întreagă. Știam că era greu, așa a și fost. De două ori, am fost cât pe ce să renunț. De două ori, am reluat căutarea, deoarece era *imposibil* ca omul acesta să nu vorbească. Mărturia lui era esențială pentru a înțelege oroarea din interiorul regimului. Relatarea lui *trebuia* să însoțească difuzarea mediatică a fotografiilor. Constant, îmi

¹ Trinitrotoluenul este un compus chimic folosit ca exploziv. În practică se mai numește și trotil. (n.tr.)

aminteam de Alep, de înmormântările fără nume, descoperite la morgia ce funcționa într-o fostă școală de fete.

Într-o sală de clasă, zeci de fotografii cu locuitori din Alep, uciși în urma bombardamentelor regimului, erau agățate de pereți. Intrând în încăpere, în fața acestor imagini, portretele cambodgienilor exterminați de către Khmerii Roșii¹ și afișați într-un fost liceu din Phnom Penh s-au suprapus instantaneu. Din 1975 până în 1979, mai mult de 17 000 de persoane au murit la S21, cel mai important centru de tortură al regimului lui Pol Pot. Astăzi, fotografiile ale victimelor sunt expuse în acest loc transformat în muzeu.

Membrii grupului care-l proteja pe Cezar și care aparținea Mișcării Naționale Siriene au înțeles că, de fapt, această carte n-ar fi un *boom* mediatic, ci o călătorie într-o lume inefabilă. Că avea să dea cuvântul sirienilor și să fie o dovadă vie pentru generațiile următoare.

Ne-am văzut de mai multe ori. La Paris, în Franța, la Istanbul, în Turcia, la Jeddah, în Arabia Saudită. Și-au deschis dosarul, ne-au arătat documentele lor, și-au relatat fiecare propria poveste așa cum au trăit-o ei. Dar ceva bloca întâlnirea cu Cezar. Mi-era greu să afluce, însă intuiai că bărbatului îi era frică. Dezamăgit de inerția comunității internaționale, nu s-a mai putut înțelege prea bine cu liderii grupului. Se ascundea, se ascunde încă, temându-se pentru siguranța lui.

Totuși această carte nu putea fi scrisă fără mărturia lui. Și apoi, un membru al grupului a permis o primă întrevvedere cu Sami. Necunoscut de către mass media care cercetase „afacerea Cezar“, Sami era cel care știa cel mai mult despre fostul militar. El l-a acompaniat și susținut în timpul celor doi ani ai operațiunii. Era ușa secretă dincolo de care exista posibilitatea întâlnirii cu Cezar.

¹ Khmerii Roșii a fost numele dat adeptilor Partidului Comunist din Kampuchea, partid care a condus Cambodgia între 1975 și 1979. (n.tr.)

Respect De patru ori am vorbit, de fiecare dată mai multe ore. Cu Saoussen Ben Cheikh, care mă ajuta la traducere, și cu soția lui am petrecut mult timp, am râs împreună. S-a creat o relație de încredere, uimitoare, emoționantă uneori. Într-o seară, Sami a trebuit să-l liniștească pe Cezar. M-a sunat pe Skype. Prin internet, Skype este instrumentul de comunicare a activiștilor sirieni de la începutul Revoluției și războiului. Securizat, gratuit. Sami și cu mine aveam obiceiul să vorbim fără să ne cuplăm camerele web la calculatoare.

– Cezar e neliniștit, se teme, explică Sami. Niște juriști îl presează să depună mărturie în fața unor procurori. Îl pot obliga?

Atunci nu știam nimic despre chichițele justiției internaționale, dar îi puteam asigura totuși de două lucruri: niciun polițist nu va veni să-l aresteze pe Cezar și nimeni nu-l va aduce cu forța în fața unui judecător. Cezar și Sami nu mai trăiau sub dictatura siriană, ci într-o democrație, în nordul Europei, unde au găsit refugiu. Cu toate acestea, nu trebuiau să uite motivele pentru care și-au riscat viața lor și pe cea a familiei lor. De ce au trebuit să fugă într-o altă țară a cărei limbă n-o înțelegeau.

Și le-am confirmat: „Într-o zi, Cezar va trebui să depună mărturie despre crimele regimului, despre ceea ce a văzut și ceea ce a fost obligat să facă. Pentru sirieni, pentru dreptate. Poate că nu astăzi, dacă îi e prea teamă, însă mâine, poimâine, peste șase luni, un an, chiar va trebui. Înțelegeți, Sami?” Liniște. Și dintr-odată, o voce neașteptată. Cineva pe care nu-l cunoșteam, pe care nu-l vedeam, se pare că s-a așezat lângă Sami: „Bună seara. Mulțumesc pentru sfaturile dumneavoastră. Eu sunt Cezar. Puteți să veniți să mă vedeți când vreți“.

După șase luni de anchetă, bărbatul a acceptat, în sfârșit, să se arate. Ca și în interviul cu Sami, prima întâlnire a fost puțin încordată. Ei în defensivă, eu temându-mă să nu-i pierd dacă-mi puneam